

Danilo Kis: Tiimalasi | Maailmankirjat

KYSYMYKSIÄ JA VASTAUKSIA – KERTOMISEN TAPANA

Risto Niemi-Pynttari

Viimeiseksi jugoslavalaiseksi nimetty **Danilo Kis** oli virtuoosimainen kirjoittaja. Seuraavissa otteissa hän käyttää laajaa kysymyslauseiden skaalaa. Kysymysotteiden kautta teen katsauksen *Tiimalasi* -teokseen:

“Oliko E. S. joskus itse tuntenut houkutusta kostaa jollekulle?”

Hän oli niistänyt useita kertoja nenänsä sanomalehteen, jossa oli Fuhrerin kuva.

Oliko hän tehnyt sen täysin tietoisena siitä, millaiseen vaaraan antautui?

Ilman muuta. Siksi hän oli aina taittanut sanomalehdenpalan moneen kertaan pienemmäksi ja pienemmäksi ja viskannut sen johonkin vaarattomaan paikkaan, tiheään pensaikkoon tai jokeen päästäkseen eroon viimeisestäkin *corpus delictistä*, joka olisi voinut kavaltaa hänen mielettömän ja vaarallisen tekonsa...

Romaani kertoo Kissin isän (E.S.) joka epäääräisen pakoilun, ja hulluuden puuskista. E.S. joutuu romaanin lopussa viimeiseen kuulusteluun, jossa kysymyslauseiden esittäjä on natsiupseeri, joka lähettää Kissin isän keskitysleiriin.

Tiimalasi päättää Danilo Kissin omaelämäkerrallisen sarjan, jonka kaksi ensimmäistä osaa on suomennettu. *Mansardi* ja *Puutarha, tuhkaa*. Danilo Kissin tuominen suomenkielille on yhen miehen ansiota, Kari Klemelä tietää itsekin hankkeensa merkityksen, koska teokset ovat tulleet hänen omasta kustantamostaan, jonka nimi on Kissin esikoisteoksesta Mansarda. Se viittaa ullakkoon, ehkä mansardi-katon alla, paikkaan jonne voi vetäytyä suojaan ja omiin oloihin. Odotettavissa on varmaankin vielä Kissin myöhemmän kauden suurteokset, jossa hän Jorge Luis Borgesin hengessä räpäyttää esille parhaan proosansa. Mutta kysymyslauseet Kissin proosassa ovat selvästi James Joycen *Odysseuksen* innoittamia. Seuraavat kysymykset syntyvät helpotuksen tunteesta, kun E.S. oli pelastunut romahtavasta rakennuksesta. Helpotuksen tunne paisuu seuraavassa megalomaaniseen luetteloon:

Tulkittuaan pelastumisensa raunioista hyväksi enteeksi ja sallimuksen lahjaksi, mitä hän nyt odotti tulevaisuudelta?

Liittoutuneiden raivokasta vastahyökkäystä, joka alkaisi huolellisesti suunnitellulla laskuvarjodesanttien öisellä yllätyshyökkäyksellä (makkabealaiset); jossakin päin Sveitsiä sijaitsevan vakoilukeskuksen organisoimia saamanaikaisia attentaatteja Fuhreriä ja muita akselivaltojen Johtaja vastaan; huippusalaisen aseiden, kuten hermokaasun tai vastaavan, vihollisotilaat vähintään kaksikymmentäneljä tuntia tajuttomina tai täydellisessä hourettilassa pitävän myrkyksen keksimistä liittoutuneiden leirissä; sopimusta, jonka turvin liittoutuneet vaihtaisivat vangitut upseerit ja sotilaat juutalaistenhenkiä vastaan suhteessa 1:5 ja 1:3 (viisi

juutalaista yhtä upseeria tai kolme juutalaista yhtä sotamiestä kohti); liittoutuneiden joitain alueluovutuksia vastaan juutalaisille järjestämää lupaa muuttaa johonkin Afrikan valtioon tai autiolle saarelle...

Tämä luettelo jatkuu vielä pitkään, mutta tässä luettelossa kertoja paljastaa koko ahdinkonsa, mitä on olla juutalainen ja perheellinen mies, vainon kohteena.

Siinä missä James Joyce, *Odyseuksessa*, rinnastuu katolinen messu ja kysymyslauseet, siinä Kiss kuvaa tuntemattoman naisen parfyymien tuoksun herättämää kiihotusta sekä muiden tuoksujen mielikuvia Talmudiin palautuvien kysymysten avulla.

Mitä Talmudin kiitosrukousta hän erityisesti arvosti sen estetisoivan moraalin vuoksi?

Sitä, jossa Israelin poikia vaaditaan ylistämään ja kiittämään Jehovaa silloin, kun heidät huumaa jonkin aromaattisen yrtin tai mausteen tuoksu: jonkun (noin 30-vuotiaan) kokehtin hajuveden raskas tuoksu, kun hän ohitti tämän naisen junan käytävässä ensimmäisen luokan hytin edessä palatessaan Novi Sadista (Kadotettu paratiisi); kanelin ja vaniljan tuoksu vielä lämpimästä kakusta, jota pyöreähkö rouva (kahden pikkuisen lapsen äiti) leikkasi ikkunan vieressä kääntöpöydällä ja tarjosi hänellekin, mutta jonka hän, paratiisista karkotettu, kohteliaasti torjuu, sen orvokkikimpun tuoksu, jonka nuori mustalaisnainen työnsi hänen nenänsä alle Lentin rautatieasemalla.

Kertoja E.S. on entinen rautatievirkailija, jonka perhe on paennut maaseudulle sukulaisten luo. Natseilta piilottelemisen rinnalle nousee toinen, hämäävä mutta niin inhimillinen teema, riitely sukulaisten kanssa. Romaanin viimeinen luku, jonka on tarkoitus olla eräänlainen testamentti, muuttuukin emotionaaliseksi motkotukseksi siitä, missä hänen perheellään on oikeus asua. Samalla tuo viimeinen luku kertoo lyhyesti romaanin tapahtumat. Aiemmin tapahtumat on voinut vain päätellä. Romaanin luvut jakautuvat kolmen eri kerrontatavan mukaan joko a) Matkakuvuihin, jotka ovat suoraa näköhavaintoa b) hullun muistiinpanoihin, joissa paranoian vallassa oleva E.S. yrittää hahmottaa mistä Diasporassa on kysymys, sekä c) Tutkinta -lukuihin jotka rakentuvat kysymyksiin ja vastauksiin.

Kuinka E. S. onnistui mielessään yhdistämään ja rinnastamaan Talmudin, tuoksuja ylistävän kiitosrukouksen ja kristillisen (skolastisen) estetiikan, tässä konkreettisesti tapauksessa kokettinaisen parfyymiin ensimmäisen luokan hytin edessä (Kadotettu paratiisi) ?

Hänen uskonsa kiitosrukoukseen, jonka hän lähetti Jahvelle sanattomasti, oli yhtä vahva kuin hänen tietoisuutensa siitä, että Pyhä Bernhard oli ollut oikeassa väittäessään tuoksujen vaikuttavan tuhoisalla tavalla järkeen (*Odoratus impedit cogitationem*). Sekin parfymoitu daami, joka oli ilmestynyt hetkeksi kadotukseen taas pian ensimmäisen luokan plyysiosaston oven taakse oli tuoksullaan (*odora di femina*) saanut hänet kokemaan karkotuksensa entistä raskaammaksi ja kipeämmäksi ja ajatuksensa entistä hämmentyneeksi.

E.S oli jokseenkin surkeassa kunnossa, rääsyläinen ja hullu, kohdatessaan yllä kuvatun tuoksun. Tästä surkeasta tilastaan huolimatta hän ostaa kukkia, ja tällä eleellä rautatieasemalla hän osoittaa olevansa ihminen yhtä hyvin kuin muutkin.

Oliko hän koskaan aikaisemmin ostanut kukkia?

Vuonna 1919 Budapestissä hän oli ostanut kimpun narsisseja (forintin kappale) eräälle tiettylle Fanikalle, jota hän oli sitten turhaan seisonut odottamassa tuo kukkakimppu kädessään ravintola *New Yorkin* edessä kokonaista neljäkymmentä viisi minuuttia kunnes oli heittänyt kukat roskakoriin...

Sitten seuraa vuosittainen inventaario hänen kukkaostoksistaan aina vuoteen 1938 asti. Luku päättyy kysymyksiin kevästä ja vastauksiin, jotka paljastavat tarkasti kertojan tilanteen:

Mitä etuja keväällä (kukkimisen ja itämisen vuodenaajalla) on talveen verrattuna?

Silloin ihminen voi asettua selälleen johonkin tuulensuojaan ja nauttia miellyttävistä ja terveellisistä auringonsäteistä, jotka lievittävät reumaattisia kipuja; jo aamuvarhaisella valoisa huone herättää hänessä miellyttävän tunteen, joka helpottaa heräämistä; hän voi lukea vuoteessa ilman vilustumisenpelkoa; hän voi istua toiletissa ja testata ummetustaan niin pitkään kuin haluaa; hän voi tehdä koko päivän pitkiä kävelyretkiä pelloille, jokirantaan ja metsään; hänellä on tilaisuus tutkia itämistä ja kukkimista konkreettisilla esimerkeillä jotka voivat palvella havainnollisesti koko vuoden ympäri kokonaisvaltaisen biologisen kierron malleina; lintujen viserrys herättää sielussa suloisenkatkeran vapaudentunteen: asunnon lämmittämiseen ja pukeutumiseen liittyvät ongelmat jäävät toissijaisiksi; luonnonkasvit ja erilaiset yrtit helpottavat keväisin ruokahuoltoa: hygieniasta huolehtiminen (parranajo, peseytyminen) muuttuu velvollisuudesta nautinnoksi; naiset ja tytöt paljastavat käsivartensa ja jalkansa, polviin saakka ja ylemmäksikin.

Millainen huono vaikutus keväällä (kasvun ja kukoistuksen kaudella) on ihmiseen?

Hullujenhuoneet vastaanottavat enemmän potilaita kuin koskaan; itsemurhatilastot paisuvat vaarallisesti. **Danilo Kis**, *Tiimalasi* suom. Kari Klemelä ss. 122 – 127